Голас Радзімы

№ 13 (2155)
29 сакавіка 1990 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Шырока і гучна адзначаецца сёлета ў Беларусі 150-годдзе з дня нараджэння Ф. Багушэвіча — слыннага беларускага паэта, які прыйшоў у літаратуру на той трагічнай мяжы нашай гісторыі, за якой мог пачацца незваротны працэс этнічнага самараспаду народа. Паэт прадракаў адраджэнне гістарычнай свядомасці народа і быў ледзь ці не адзіным пісьменнікам мінулага стагоддзя, які ўсведамляў пераемнасць гістарычных і культурных каштоўнасцей свайго краю.

НА ЗДЫМКУ: партрэт паэта Францішка БАГУШЭВІЧА работы мастака М. КУПАВЫ.

(Матэрыялы, прысвечаныя юбілею Ф. Багушэвіча, змешчаны на 6—7-й старонках).

Ф. БАГУШЭВІЧ

МАЯ ДУДКА

Эх, скручу я дудку!
Такое зайграю,
Што ўсім будзе чутка
Ад краю да краю!
Ой! то будзе гранне,
Як на павітанне
І як на вяселле,
Нядоўга тыкеле:[1]
Скора скончу песні...
Покі дудка трэсне,
Ці паглохнуць людзі,
Ці высахнуць грудзі,
Сілы надарвуцца
На радаснай дудцы,
І выцякуць слёзы,
На сухія лозы...
Выйдзе душа парай,
Падымецца хмарай,
Туманам па рэчцы,
Расой разліецца,
Каласочкі зросе,
Каб жыта ўдалося.
А хлеб з'ядуць людзі,
І зноў сляза будзе.
Ну, дык грай-жа, дудка,
Каб-жа была чутка,
Каб аж вушы драла;
Каб ты так іграла,
Каб зямля скакала!
Зайграй так вясёла,
Каб усе у кола,
Узяўшыся ў бокі,
Ды пайшлі у скокі,
Як віхор у полі—
Аж выючы з болю;
Каб аж рагаталі,
А усё скакалі...
Каб скакалі горы,
Як хваля на моры,
Як паны на балі,—
Каб вот як скакалі!

. . . .

Га! Чаму-ж не граеш!
Хіба ты не знаеш,
Не ведаеш хіба,
Што, як тая рыба
Ды на лёдзе б'ецца,
Так вот я, здаецца,
Сорак гадоў б'юся,
Ніяк не звярнуся,
Ніяк не натраплю
Вадзіцы хоць каплю,
Ды такой вадзіцы,
Ды з такой крыніцы,
Што, як хто нап'ецца,
Дык вольным стаецца.
Грай, вясёла-ж грай,
Або долю дай!..

. . . .

Енчыш безумолку!
Не, не будзе толку!
Кіну-ж дудку тую,
А зраблю другую.
Цяпер зраблю дудку
Ад жалю, ад смутку.
Га! Зраблю-ж другую,
Жалейку смутную,—
Ды каб так заграла,
Каб зямля стагнала,
От каб як заграла:
Каб слязьмі прабрала,
Каб аж было жудка,
От то мая дудка!..
Вот зрабіў такую!
Дай-жа папрабую...
Ну, дык грай-жа, грай-жа,
Усё ўспамінай-жа...
Што дзень і што ночы
Плач, як мае вочы,
Над народу доляй,
І плач што раз болей.
Плач так даастатка,
Галасі, як матка,
Хаваючы дзеці,—
Дзень, другі і трэці
Іграй слёзным тонам
Над народу сконам!
Каб ты так іграла,
Каб немарасць брала.
Як слязы не стане,
Заціхне іграние,—
Кінь наўкола вокам,
Дык крывавым сокам—
Не слязой—заплачаш,
Як усё абачыш.
Як крыві не стане,
Тагды кончу гранне!

---

[1] У даным выпадку ў сэнсе —«тольні».

РАШЭННЕ МІНГАРВЫКАНКОМА

У ПРАВЯДЗЕННІ МІТЫНГУ АДМОВІЦЬ

У беларускім рэспубліканскім друку 22 сакавіка было апублікавана рашэнне Мінскага гарвыканкома, якое датычыцца Акта 25 сакавіка 1918 года. У ім гаворыцца, што ў выканком Мінскага гарадскога Савета народных дэпутатаў з заявай аб правядзенні 25 сакавіка 1990 года святкавання «дня незалежнасці Беларусі, прысвечанага 72-й гадавіне абвяшчэння БНР», звярнуліся грамадзяне З. Пазняк, Ю. Хадыка і А. Марачкін. У правядзенні мітынгу на плошчы імя Леніна і мастацкіх выступленняў, масавых шэсцяў па вуліцах горада З. Пазняку, Ю. Хадыку і А. Марачкіну адмоўлена. Згодна з заключэннем Акадэміі навук БССР, кампетэнтных вучоных, Міністэрства юстыцыі БССР, якое таксама апублікавана, дата 25 сакавіка 1918 года не можа расцэньвацца як дзень нацыянальнай незалежнасці беларускага народа. Абвешчаная ў гэты дзень ва ўмовах нямецкай акупацыі БНР ніколі не з'яўлялася дзяржаўным утварэннем. Нягледзячы на неаднаразовыя звароты Рады БНР да буржуазных краін з просьбай дыпламатычнага прызнання рэспублікі, ні адна з іх на гэту просьбу не адклікнулася.

Пасля заканчэння грамадзянскай вайны, апынуўшыся ў эміграцыі, на нарадзе ў Берліне дзеячы Рады БНР прынялі рэзалюцыю аб прызнанні БССР адзіным цэнтрам нацыянальнага і дзяржаўнага адраджэння Беларусі і заявілі аб роспуску сваіх палітычных цэнтраў. Сапраўдным днём нараджэння беларускай нацыянальнай дзяржаўнасці з'яўляецца 1 студзеня 1919 года.

Апублікаваны таксама ў прэсе дакументы і каментарыі вучоных да ўзнікнення БНР.

ПА РЭСПУБЛІКАНСКАМУ ГАДЗІННІКУ

ПЕРАВОДЗІЦЬ СТРЭЛКІ НЕ БУДЗЕМ

Тыя, хто будаваў Днепрагэс, помняць, што ў 1930 годзе, калі Савецкая краіна асабліва мела патрэбу ў электраэнергіі, было вырашана больш поўна скарыстоўваць светлавы час дня і перавесці стрэлкі гадзіннікаў на гадзіну наперад. Так мы і жылі ўсе 60 гадоў, прыспешваючы час. Захад жа ўводзіў толькі летні час, даказаўшы, што 40-45 мінут бадзёрай раніцы арганізм не абцяжарваюць і гаспадарцы не пашкодзяць. Мы ж, капіруючы, у 1981 годзе выдалі зноў указ — падкруцілі стрэлкі яшчэ на гадзіну наперад, і забілі трывогу педыятры і неўрапатолагі: адаптацыі да новага ч... не назіралася. Непакоіліся за свой статак да... сонца не села, а кароў даводзіцца гнаць з поля ... надоі падаюць. Трывожыліся настаўнікі: першыя ўрокі — а звычайна гэта сур'ёзныя навукі — праходзяць упустую, паколькі дзеці сонныя. Скардзіліся вадзіцелі: заступаючы на першую змену, ім даводзілася па прыдуманаму часу ўставаць на досвітку. Нарэшце, пайшлі званкі ад энергетыкаў: эканоміі няма, а перарасход паліва назіраецца.

І вось прынята новае рашэнне: 25 сакавіка, ...лі многія рэгіёны краіны перайшлі на летні час, у Беларусі стрэлкі гадзінікаў не пераводзілі.

Рашэнне прынята ў адказ на зварот урада рэспублікі ўвесці ў Беларусі ў выглядзе эксперымента новы парадак адлічэння часу: мінус адна гадзіна ў параўнанні з маскоўскім.

РАСПРАЦОЎКІ

ПЕКЦІН СУПРАЦЬ СТРОНЦЫЮ

Здольнасць пекціну — расліннага хімічнага злучэння — «звязваць» радыенукліды і выводзіць іх з арганізма чалавека вядомая. Але вось дзе яго ўзяць? Вырашыць гэтую праблему ўдалося вучоным Магілёўскага тэхналагічнага інстытута. Пад кіраўніцтвам загадчыцы кафедры тэхналогіі і арганізацыі грамадскага харчавання доктара тэхнічных навук З. Васіленкі распрацавана тэхналогія атрымання пекцінавай пасты з яблычнай масы, што застаецца пасля таго, як адціснуты сок.

Гэтая тэхналогія была апрабіравана на кансервавых заводах. Выпрабаванні паказалі, што ў атрыманым сухім парашку пекціну ўтрымліваецца даволі многа — дзевятнаццаць працэнтаў. Яго высока ацанілі кандытары, скарыстаўшы для прыгатавання жэлейных і фруктовых мармеладаў. Але самая галоўная каштоўнасць пекцінавай пасты ў тым, што яна здольна выводзіць з арганізма чалавека свінец, ртуць, стронцый, цэзій і іншыя элементы.

УНІКАЛЬНАЯ КАЛЕКЦЫЯ

ДЗЯДУЛІНА ЛЮТНЯ

Унікальная калекцыя народных музычных інструментаў прадстаўлена на выстаўцы, што адкрылася на ВДНГ БССР. Яна сабрана навуковым супрацоўнікам дзяржаўнага гісторыка-культурнага запаведніка «Заслаўе» У. Берберавым.

Старанна прадуманая кампазіцыя дазваляе не проста пазнаёміцца з творамі народных умельцаў, але і прасачыць за геаграфіяй іх распаўсюджання, даведацца пра музычныя схільнасці жыхароў розных мясцовасцей Беларусі. Ёсць у калекцыі інструменты з цікавым лёсам. Напрыклад, лютні, знойдзенай на Гродзеншчыне, не менш чым 150 гадоў. Адрэстаўрыраваная ўмелымі рукамі майстра, яна і сёння поўная чароўных гукаў.

Усё, што прадстаўлена на выстаўцы, Уладзімір Бербераў сабраў у паездках па беларускіх вёсках прыкладна за год. Многіх з тых, хто рабіў гэтыя выдатныя інструменты, даўно няма. Старыя майстры паміраюць, і разам з імі знікае іх рамяство. Хочацца верыць, што знойдуцца энтузіясты, якія падхопяць эстафету, гатовую вось-вось спыніцца, не дадуць знікнуць крыніцам народнай творчасці. У Заслаўі плануецца стварыць майстэрні, дзе будуць узнаўляцца забытыя народныя рамёствы.

МІЖНАРОДНЫЯ ВЫСТАЎКІ

Больш за 70 савецкіх і замежных фірм прадставілі ўзоры сумесей і сплаваў, якія маюць унікальныя ўласцівасці, лабараторныя прыборы і інструменты, тэхналагічнае абсталяванне на міжнародную выстаўку «Кампазіт-90», што адкрылася ў Мінску.

Адрас экспазіцыі выбраны не выпадкова. На нашу рэспубліку даводзіцца пятая частка выпускаемага ў краіне аб'ёму сінтэтычных валокнаў, больш за 12 працэнтаў пластмас. Даволі шырокая і сфера прымянення ствараемых у нас матэрыялаў.

Мэта выстаўкі — дапамагчы заключыць кантракты, ствараць сумесныя прадпрыемствы, садзейнічаць больш глыбокаму развіццю навуковай і вытворчай кааперацыі.

НА ЗДЫМКУ: у выставачным комплексе Гандлёва-прамысловай палаты БССР, дзе праходзіць «Кампазіт-90».

ЭКАЛОГІЯ

ПРАЖЫВЁМ БЕЗ «ПІРАВАЙ» АБАРОНЫ?

Экалагізацыя абароны раслін — гэты ...ы тэрмін цалкам адлюстроўвае сутнасць дыскусіі, што разгарнулася на ўсесаюзным семінары «Актуальныя праблемы прыкладной энтамалогіі», які прайшоў у Валожынскім раёне. Разуменне таго, што, ахоўваючы ўраджай з дапамогай ядахімікатаў, мы наносім прыродзе шкоду, прывяло вучоных да неабходнасці ўзяцца за распрацоўку ...а-гічна чыстых метадаў барацьбы са шкоднік... і пустазеллем.

Пра апошнія даследаванні ў гэтай галіне расказалі арганізатары семінара — вучоныя Беларускага навукова-даследчага інстытута аховы раслін, а таксама біёлагі з Масквы, Ленінграда, Кіева, Гомеля, Самарканда, Ашхабада і іншых гарадоў краіны. Спецыялісты падзяліліся сакрэтамі развядзення карысных насякомых, якія скарыстоўваюцца ў барацьбе за ўраджай, расказалі пра даследаванні ў галіне сінтэзу пахучых злучэнняў, што імітуюць сігнальныя пахі шкоднікаў. Скарыстоўваючы рэчывы, якія з'яўляюцца бяспечнымі для наваколля, можна на нейкі час парушыць прыродныя біялагічныя цыклы пэўнага віду насякомых і тым самым рэзка скараціць іх колькасць на полі. На семінары называліся прыклады паспяховага прымянення навінкі ў практыцы сельскай гаспадаркі.

АМЕРЫКАНСКІЯ ЖУРАВІНЫ

Сабраць у сакавіку жменю-другую буйных, сакавітых, добра выспеўшых ягад кожнаму было б прыемна. Гэта амерыканскія буйнаплодныя журавіны. Эксперыменты па іх вырошчванню ў рэспубліцы праводзіць Беларускі навукова-даследчы інстытут лясной гаспадаркі. Пастаўленыя яго супрацоўнікамі доследы на поўдні Беларусі прайшлі паспяхова. Прыжыліся амерыканскія журавіны і ў Віцебскай вобласці. Тут, у Плiскім доследным лясгасе Глыбоцкага раёна, закладзены ўчастак з трох палёў. Расліны добра акліматызаваліся і далі плады. Яны выдатна перазімавалі.

НА ЗДЫМКУ: ягады велічынёй амаль з вішню выраслі на доследным участку Плiскага лясгаса.

ПАДВЕДЗЕНЫ ВЫНІКІ ПЕРАПІСУ

КОЛЬКІ НАС І ЯКІЯ МЫ?

Дзяржкамстатам БССР на падставе аўтаматызаванай апрацоўкі перапісных лістоў атрыманы канчатковыя вынікі аб колькасці, узроставым складзе насельніцтва, знаходжанні ў шлюбе, колькасці і памеры сямей, узроўні адукацыі, нацыянальнасці і мовах, крыніцах сродкаў існавання.

І вось атрымана галоўная лічба: на 12 студзеня 1989 года ў рэспубліцы пражывала 10 мільёнаў 200 тысяч чалавек. У параўнанні з 1979 годам колькасць насельніцтва павялічылася на 7 працэнтаў. Больш за іншых з'явілася новых мінчан: за дзесяць гадоў іх стала на 26 працэнтаў больш — сёння ўжо 1 мільён 607 тысяч чалавек. Калі паглядзець даныя па абласцях, то найбольшы рост насельніцтва ў Брэсцкай, а найменшы — Віцебскай і Мінскай. Галоўным фактарам росту насельніцтва абласцей у асноўным з'яўляецца натуральны прырост.

Калі паглядзець на суадносіны гараджан і вяскоўцаў, то, як і можна было чакаць, колькасць першых павялічваецца (з 55 працэнтаў у 1979 годзе да 65 працэнтаў у 1989-м), а другіх — памяншаецца. І ўсё з-за таго, што і па сёння бяжыць вясковая моладзь у горад, бяжыць ад бытавой неўладкаванасці, не па сучаснаму цяжкай сялянскай працы, нават ад нейкай псіхалагічнай ушчэрбнасці вяскоўца, якога тады-сяды яшчэ могуць абразіць грубым словам накшталт «деревня» ці «колхозник». Здаецца, самыя звычайныя словы, а наша грамадства здолела зрабіць з іх лаянку. Ці зменіцца нешта тут? Цяжка адказаць. Але ёсць надзея, што зараз, калі прыняты законы аб зямлі і ўласнасці, «колхозник» нарэшце зробіцца гаспадаром, а гаспадар спакон веку статус паважаны.

У цяперашняй узроставай структуры (якая таксама прыводзіцца) насельніцтва Беларусі адбіваюцца мінулыя тэндэнцыі, асабліва ў нараджальнасці. Моцны ўплыў, як вядома, зрабіла на яе другая сусветная вайна, якая не толькі забрала мільёны жыццяў, але і прывяла да зніжэння колькасці нараджэнняў. Так было і ў гады вайны, і пазней, калі сталі абзаводзіцца дзецьмі жанчыны, народжаныя ў 1941—1945 гадах, а таксама пакаленне іх дачок.

Мяркуючы па даных перапісу, можна казаць пра пэўнае старэнне нацыі. Колькасць людзей старэйшых за працаздольны ўзрост павялічылася на 24 працэнты, у той час як усё насельніцтва — на 7 працэнтаў.

І па-ранейшаму мужчын менш, чым жанчын: адпаведна 47 і 53 працэнты. Хаця ўвогуле адзначаецца паляпшэнне палавой структуры насельніцтва. Павелічэнне колькасці жанчын пачынаецца недзе з 35-гадовага ўзросту і выклікана больш высокай смяротнасцю мужчын.

Сямейных пар, як паказаў перапіс, — 2,6 мільёна. Мяркуючы па лічбах, да 29 гадоў жэняцца 76 працэнтаў юнакоў і выходзяць замуж 82 працэнты дзяўчат. Цікава, што для мужчын своеасаблівы пік «сямейнасці» прыпадае на 50—59 гадоў: менавіта ў гэтым узросце 90,1 працэнта з іх маюць жонак. А вось для жанчын аналагічны максімум прыпадае на 30—39 гадоў, калі маюць мужоў 84,3 працэнта жанчын шлюбнага ўзросту. Сярэдні ж памер сям'і ў Беларусі сёння 3,2 чалавека супраць 3,3 у 1979 годзе. Адбыліся змяненні ў структуры сем'яў па колькасці членаў: павялічылася колькасць сем'яў з чатырох і двух чалавек.

За 1979—1988 гады прыкметна павысіўся ўзровень адукацыі людзей, у некаторай ступені палепшылася «адукацыйная» сітуацыя на вёсцы: раней было 82,5 працэнта гараджан з вышэйшай і сярэдняй адукацыяй, а сялян толькі 44,2 працэнта, зараз адпаведна ў горадзе — 89,1 працэнта, а ў вёсцы — 55,8 працэнта. І асабліва вылучаецца наша сталіца — Мінск. Калі ў адносінах агульнай сярэдняй адукацыі асаблівага перападу ў розных рэгіёнах рэспублікі няма, то вось па колькасці людзей з вышэйшай адукацыяй на 1 000 чалавек Мінск вырываецца далёка наперад. Зразумела, дзіўнага тут нічога няма: Мінск — інтэлектуальны цэнтр Беларусі.

У ходзе перапісу атрыманы звесткі пра нацыянальны склад насельніцтва рэспублікі. Нацыянальнасць вызначалася апытанымі на аснове іх самасвядомасці. Нацыянальнасць дзяцей вызначалася бацькамі. Такім чынам, на Беларусі жыве 7 мільёнаў 568 тысяч беларусаў, 1 мільён 134 тысячы рускіх, 403 тысячы палякаў, 231 тысяча ўкраінцаў, 135 тысяч яўрэяў.

Пры перапісе разам з нацыянальнасцю ўлічвалася родная мова і другая мова народаў СССР, якой свабодна валодаюць апытваемыя. Атрыманыя даныя сведчаць, што 77,7 працэнта насельніцтва рэспублікі лічаць роднай мову сваёй нацыянальнасці (сярод беларусаў — 80,2 працэнта) і 22,3 працэнта — мовы іншых народаў.

Рускую мову назвалі ў якасці роднай 3 мільёны 244 тысячы чалавек (у 1979 — 2 мільёны 688 тысяч чалавек), з іх 1 мільён 311 тысяч рускіх і 1 мільён 933 тысячы чалавек іншых нацыянальнасцей. Акрамя таго, 5 мільёнаў 156 тысяч чалавек указалі рускую мову ў якасці другой мовы, якой яны свабодна валодаюць.

У час перапісу вызначаліся і сродкі існавання людзей. Высветлілася, што ў народнай гаспадарцы працуе 52,2 працэнта насельніцтва.

Вось такія вынікі перапісу, што адбыўся летась у студзені.

У РЭСПУБЛІЦЫ

НАРАСТАЕ НАЦІСК «ЗЯЛЁНЫХ»

ЭКАЛАГІСТЫ НАСТРОЕНЫ РАШУЧА

Экалагічную сітуацыю ў рэспубліцы мясцовыя вучоныя ацэньваюць як крытычную. Выкарыстанне недасканалых тэхналогій, гігантаманія, звышканцэнтрацыя прамысловасці—за гэтыя і іншыя памылкі мінулых дзесяцігоддзяў жыхарам многіх беларускіх гарадоў даводзіцца расплачвацца сёння ўласным здароўем. Становішча ў рэспубліцы яшчэ больш пагоршылася пасля аварыі на Чарнобыльскай АЭС. У забруджаных раёнах пражывае два мільёны чалавек, гэта значыць пятая частка насельніцтва рэспублікі. Экалагічныя праблемы хвалююць сёння не толькі інтэлектуалаў, як гэта было трычатыры гады назад.

ШТО АДБЫЛОСЯ Ў НАВАПОЛАЦКУ!

Паўтара года назад тут пракацілася першая хваля шматтысячных мітынгаў. Жыхары горада выйшлі на вуліцы з патрабаваннямі засцерагчы ад небяспекі іх жыццё, спыніць нарошчванне магутнасцей на шкодных прадпрыемствах, зачыніць найбольш небяспечныя вытворчасці. Трывога жыхароў не была беспадстаўнай. Адзін прыклад: па статыстыцы Міністэрства аховы здароўя СССР, у 95-тысячным горадзе, дзе размешчаны буйныя прадпрыемствы хімічнай і нафтахімічнай прамысловасці, рэзка ўзрасла колькасць ракавых захворванняў—за шэсць гадоў у пяць разоў.

У выніку грамадскага націску ва ўрадавых кабінетах упершыню сур'ёзна заняліся праблемай Наваполацка. Было спынена расшырэнне дзеючых вытворчасцей. Прадпрыемствам прадпісана ў кароткія тэрміны правесці замену старога абсталявання, укараніць новыя тэхналогіі, каб знізіць канцэнтрацыю шкодных рэчываў у паветры да ўзроўню санітарных норм. Буйныя сродкі выдзелены на будаўніцтва газаправода. Гэта дазволіць перавесці гарадскую цеплаэлектрацэнтраль і печы нафтаперапрацоўчага завода з мазуту на прыродны газ, што рэзка зменшыць сярністыя выкіды ў атмасферу. Пачата будаўніцтва артэзіянскага водазабора, паколькі якасць пітной вады, што паступае ў горад з адкрытых крыніц, крайне нездавальняючая. Па патрабаванню насельніцтва ў Наваполацку створана экалагічная лабараторыя, якая кругласутачна кантралюе стан навакольнага асяроддзя.

Рашэнні гэтыя задаволілі грамадскасць. «Пытанне толькі ў тым, ці будуць яны рэалізаваны ў тыя тэрміны, якія запісаны на паперы»,— гаворыць адзін з лідэраў гарадскога экалагічнага аб'яднання 53-гадовы электрамеханік Генадзь Маісееў.

ЯШЧЭ АДНА ПЕРАМОГА

Экалагічныя аб'яднанні і групы існуюць сёння практычна па ўсёй рэспубліцы. Некалькі месяцаў назад яны аб'ядналіся ў Беларускі экалагічны саюз са штаб-кватэрай у Мінску. Рух «зялёных» уяўляе сабой шматлікую і арганізаваную сілу, настроеную, дарэчы, вельмі рашуча. Улады імкнуцца пазбягаць канфрантацыі, але часта, асабліва, калі гутарка ідзе аб размяшчэнні новых прадпрыемстваў, экалагічная бяспека якіх выклікае ў людзей сур'ёзныя сумненні, канфліктныя сітуацыі ўзнікаюць зноў.

Вось адзін з прыкладаў. У горадзе Драгічыне Брэсцкай вобласці пачалі будаваць завод па вытворчасці кармавых антыбіётыкаў. Падобных прадпрыемстваў у СССР ужо каля дзесятка (два з іх у Беларусі), і ўсе яны карыстаюцца дрэннай экалагічнай рэпутацыяй. Калі жыхары Драгічына даведаліся пра тое, які менавіта камбінат стане іх суседам, то ціхі правінцыяльны гарадок імгненна ператварыўся ў растрывожаны вулей. Зацікаўленыя ведамствы паспрабавалі даказаць, што завод не прынясе гораду ніякай шкоды. Але трывожным публікацыям у прэсе людзі верылі больш, чым аптымістычным запэўніванням чыноўнікаў. Будаўніцтва давялося спыніць і шукаць ужо ўзведзеным да таго часу карпусам новае прымяненне. Як было вырашана потым, тут сумесна з заходнегерманскай фірмай будзе пабудавана прадпрыемства па вытворчасці лекавых прэпаратаў і аднаразовых шпрыцаў.

ЦІ МОЖНА АБЫСЦІСЯ БЕЗ «ЗЯЛЁНЫХ»!

— «Зялёныя» занадта катэгарычныя,—лічыць Святлана Руднева, якая ўзначальвае экалагічны аддзел у Савеце М[illegible]раў БССР.—Яны не хо[illegible] рэальна глядзець на рэчы. Немагчыма ж сёння ўзяць і закрыць усе экалагічна небяспечныя прадпрыемствы.

Экалагічныя праблемы, якія назапашваліся дзесяцігоддзямі, у адзін момант не в[illegible]шыць. Урад рэспублікі рас[illegible]цаваў комплексную праграму па аздараўленню навакольнага асяроддзя і апублікаваў яе ў прэсе для абмеркавання. Але праграма чамусьці не выклікала ў грамадскасці асаблівай радасці. Хаця прапануецца, на мой погляд, сапраўды рэальны шлях выхаду з экалагічнага тупіка. Вельмі важна, у прыватнасці, што ўжо ў 1990 годзе ўводзіцца ў дзеянне эканамічны механізм, пры якім прадпрыемствам стане крайне нявыгадна забруджваць навакольнае асяроддзе. За любыя звышнарматыўныя выкіды шкодных рэчываў прыйдзецца плаціць, і нямала. У некаторых заводаў на гэта будзе ісці да 70 працэнтаў прыбытку. Акрамя таго, праз год прадпрыемствы будуць абавязаны расплачвацца і за выкарыстанне прыродных рэсурсаў—вады, зямлі і г.д. Як бачыце, і без «зялёных» многае робіцца спецыялістамі.

Чаму ж грамадскасць з недаверам ставіцца да ўрадавых праектаў?

«Я не бачу, што чыноўнікі сапраўды ўсвядомілі жыццёвую неабходнасць рашучых мер па выратаванню прыроды,—гаворыць прафесар Анатоль Кудзельскі з Беларускай акадэміі навук.—Напрыклад, адной рукой яны падпісваюць пастанову аб статусе прыроднага заказніка для бліжэйшых і далёкіх прыгарадаў сталіцы, а другой—даюць «дабро» на ўзвядзенне ў гэтай жа зоне буйнейшага ў Еўропе кар'ера па здабычы будаўнічых матэрыялаў. Ці можна ім давяраць пасля гэтага?» І такіх супярэчнасцей у дзеяннях афіцыйных органаў нямала. Экалагісты лічаць, што толькі націск з боку грамадскасці можа прымусіць урад «пазелянець».

Ігар ГЕРМЯНЧУК.

ПАЛІКЛІНІКА Ў САСНОВЫМ ЛЕСЕ

Пашыраецца сетка медыцынскіх устаноў у беларускай глыбінцы. Новая раённая паліклініка адкрылася ў Браславе. Яна разлічана на 500 наведванняў у змену. У сасновым лесе ўзняўся сучасны трохпавярховы будынак, дзе нядрэнна абсталяваны дзіцячая і жаночая кансультацыі, стаматалагічнае і зубапратэзнае аддзяленні, працэдурныя кабінеты. Хворым аказваюць дапамогу кваліфікаваныя спецыялісты.

НА ЗДЫМКАХ: медсястра Алена ДЗЬЯКАВА рыхтуе да работы абсталяванне ў фізіятэрапеўтычным кабінеце; прыём вядзе ўрач-педыятр Алена КАВАЛЕЎСКАЯ.

Фота Я. КАЗЮЛІ.

НА СУСВЕТНЫМ УЗРОЎ[illegible]

БЕЛАРУСКІ ЛАЗЕР—ЗА МЯЖУ

Інстытут фізікі АН БССР нядаўна паставіў за мяжу, у ГДР, партыю з трыццаці найноўшых лазераў «Аметыст» з размеркавальнай зваротнай сувяззю на суму 603 тысячы валютных рублёў. Гэта не першая ўдалая здзелка беларускіх фізікаў. Іх прыборы таксама высока ацэньваюць спецыялісты Венгрыі і Балгарыі.

Пракаменціраваць падзею мы папрасілі аднаго з «архітэктараў» лазернай тэхнікі, кандыдата фізіка-матэматычных навук, старшага навуковага супрацоўніка Інстытута фізікі АН БССР Т. ЭФЕНДЗІЕВА.

— Тарлан Шаідавіч, нямецкія даследчыкі — сусветна прызнаныя лідэры ў галіне стварэння аптычных квантавых генератараў. Як атрымалася, што ваш інстытут камплектуе і іх суперсучаснай лазернай апаратурай?

— Справа ў тым, што на Захадзе і ў нашай краіне прамысловага выпуску падобных прыбораў няма. Наш інстытут ідзе на сусветным узроўні, калі не апярэджвае яго. І гэта не пустая пахвальба.

Вось я родам з Азербайджана. Прыехаў у Мінск і стаў аспірантам у Акадэміі навук каля дваццаці гадоў назад. І ўжо тады тут была прызнаная школа фізікаў-лазершчыкаў. Група даследчыкаў была адзначана Дзяржаўнай прэміяй СССР. Поспехі былі такія, што мог пазайздросціць і прызнаны заходні цэнтр. Мяркуйце самі. Паралельна з амерыканскімі і італьянскімі лазершчыкамі маладыя беларускія фізікі Рубінаў і Мастоўнікаў атрымалі эфект стабільнай генерацыі ў растворах фарбавальнікаў. У перакладзе на звычайную м[illegible] гэта азначае, што быў сканструяваны поўнасцю кіруемы прамень лазера. Прамень стала магчымым перабудоўваць па даўжыні хвалі, магутнасці і г. д. Гіпербалоід, дзякуючы адкрыццю маіх настаўнікаў, ужо не нагадваў піяніна з шасцю-, васьмю клавішамі замест поўнага набору гукаў. З'явілася магчымасць выконваць на ім любую поліфанічную музыку.

— Але ж цяпер лазерамі на фарбавальніках нікога не здзівіш. Імі і метал свідруюць, і людзей лечаць, і навуковыя доследы ставяць.

— Правільна. Гэтыя прыборы, як найбольш эфектыўныя і кампактныя, прыжыліся ў многіх сферах чалавечай дзейнасці. Але ж і мы ў сваіх даследаваннях не стаялі на месцы. Лазеры на арганічных фарбавальніках дапамаглі стварыць такі моцны навуковы задзел, які і цяпер выводзіць, прабачце за нясціпласць, на навуковы Алімп.

Спачатку ў тэорыі, а потым і на практыцы абверглі класічны пастулат, што ў лазерах немагчыма абысціся без дарагой аптычнай сістэмы. Мы не толькі даказалі новы пастулат, але і ўвасобілі сваю навуковую ідэю ў прыборах, якія ахвотна пачалі набываць нямецкія вучоныя, даследчыкі, урачы. Яны проста заўважылі: іншых лазераў, каб і ўзбудзіць нейкае рэчыва, і адначасова маніпуліраваць промнем, як хочаш, не існуе.

— Цікава, Тарлан Шаідавіч, а дзе ж выкарыстоўваюцца вашы апараты?

— Яны могуць выкарыстоўвацца практычна ў любой сферы чалавечай дзейнасці. Я, напрыклад, нават сам лячуся промнем. Пасвеціш ім, скажам, на актыўную кропку на целе—і адразу ж у сырую зіму знікае катар альбо перастае балець горла. Праўда, самалячэннем захапляцца не трэба, гэта ўсё ж справа ўрачоў. Але зразумела, што нашы лазеры можна шырока выкарыстоўваць для прафілактыкі і лячэння розных захворванняў. У адрозненне ад звычайнага серыйнага тэхналагічнага прыбора, ён можа быць нібыта хірургічны скальпель у руках хірурга. З яго дапамогай можна пранікнуць у любы біялагічны працэс, заўважыць узнікненне асобных малекул, клетак у жывых раслінах. Працягласць жа выпрамяньвання можна скараціць да мільярдных долей секунды і за гэты суперкароткі час як бы «сфатаграфаваць» тое, што робіцца ўнутры жывой клеткі. Такім чынам даследуюцца звышхуткія працэсы, вызначаюцца малекулярныя паломкі і г .д. Ужо сёння ад такога лазера ёсць каласальны практычны выйгрыш—ствараюцца новыя сарты сельскагаспадарчых раслін, расшыфроўваюцца паводзіны генаў. Цяпер з нямецкімі калегамі мы працуем над лазерамі, якія будуць выпраменьваць імпульс у дзесяць разоў карацейшы, чым стомільярдная доля секунды.

— Ну, а як выкарыстоўваюцца гэтыя прыборы ў нас дома?

— Попыт на іх вялікі. Таму цяпер выдаём рэкамендацыі, каб выпускаць іх буйнымі партыямі на нашых заводах. Але для гэтага патрэбны не проста адзін лазер, а цэлы комплекс абсталявання. І вось тут неацэнную дапамогу нам аказалі нашы сябры-фізікі з ГДР і Венгрыі.

Інтэрв'ю правёў Аляксандр ШАГУН.

45-ГОДДЗЕ ПЕРАМОГІ

Генеральскі мундзір Р. Арыка надзявае цяпер не часта, але штогод 9 мая і 3 ліпеня ён пры поўным парадзе, за руку з праўнукам Дзімам крочыць па Ленінскім праспекце да помніка-абеліска на плошчы Перамогі ў Мінску. Рыгор Іванавіч прымаў непасрэдны ўдзел у вызваленні Беларусі і яе сталіцы ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў у чэрвені-ліпені 1944 года. І да абеліска ён прыходзіць з букетам чырвоных гваздзікоў, каб ушанаваць памяць загінуўшых таварышаў па зброі.

...Сталіца Беларусі дачакалася вызвалення. А палкоўніку Р. Арыку і яго падначаленым яшчэ трэба было фарсіраваць Нёман, весці цяжкія баі ў Паўднёвай Прусіі, браць Кёнігсберг.

Ужо ў пераможным 45-м Рыгор Іванавіч атрымаў назначэнне ў штаб Беларускай ваеннай акругі. Скончыўшы акадэмію Генштаба, пяць гадоў быў начальнікам штаба Групы Савецкіх войск у Германіі, зноў вярнуўся ў Мінск, потым доўгія гады працаваў начальнікам штаба Беларускай ваеннай акругі. Горад, які ён вызваляў у 1944-м, стаў для рускага хлопца з Браншчыны на ўсё жыццё самым дарагім, родным і любімым.

НА ЗДЫМКАХ: Р. АРЫКА ў Беларускім дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны ля карты аперацыі «Баграціён»; палкоўнік Р. АРЫКА (злева) у дні падрыхтоўкі аперацыі «Баграціён»; такім быў куток цяперашняга Ленінскага праспекта і вуліцы Леніна ў ліпені 1944 года; на Ленінскім праспекце праз 45 гадоў пасля вайны.

Фота У. ВІТЧАНКІ і В. ЛУПЕЙКІ.

КАЛІ КРОПЛЯ СТАНЕЦЦА ПЛЫННЮ?

Як мы паведамлялі раней, апостальскі візітатар для беларусаў-каталікаў на Захадзе Аляксандр Надсон звярнуўся да ўсіх суайчыннікаў, рассеяных па замежжы, з заклікам не пакінуць у бядзе свой народ—дапамагчы ахвярам чарнобыльскай аварыі. Гэты заклік быў зроблены пасля таго, як некалькі грамадскіх арганізацый рэспублікі, у тым ліку і Беларускае таварыства «Радзіма», звярнуліся да ўсіх выхадцаў з Беларусі, якія жывуць у розных краінах свету, з просьбай дапамагчы сваёй Бацькаўшчыне справіцца з бядой. Ад многіх суайчыннікаў ужо ідуць дабрачынныя ахвяраванні: арганізацыі, суполкі і паасобныя людзі пераводзяць грошы на чарнобыльскі фонд, прысылаюць і прывозяць аднаразовыя шпрыцы, прэпараты і вітаміны. Падкрэслім: добраахвотныя ахвяраванні ідуць ад розных людзей—веруючых і атэістаў, ад тых, хто з сімпатыяй ставіцца да Савецкай улады, і тых, хто не падзяляе нашых поглядаў. Трагедыя народа вылучыла на пярэдні план галоўнае: мы—людзі і можам аб'яднаць намаганні дзеля высокай мэты—ратавання жыцця.

На пачатку сакавіка айцец Аляксандр прывёз у Мінск першы дарунак ад зарубежных беларусаў — 3 тысячы аднаразовых шпрыцаў, прыборы для пералівання крыві, вітаміны. Усё гэта было перададзена дзіцячай бальніцы ў Мінску і анкалагічнаму дыспансеру ў Бараўлянах.

— Я разумею, — сказаў Аляксандр Надсон, — што гэта пакуль кропля ў моры, бо я тут пабачыў памеры няшчасця. Я бачыў трагічныя выпадкі. Прыходзіць маці з дзіцяткам на руках і просіць: «Дапамажыце, бо дзіця мае смяртэльна хворае! Ці можна за граніцу вывезці лячыць?» Я разумею трагедыю яе душы: маладая маці, гэта першае яе дзіця. Сэрца крывёй абліваецца. І хочацца неяк дапамагчы.

На заклік А. Надсона, які стварыў у Лондане Камітэт дапамогі беларускім ахвярам радыяцыі, пайшлі ахвяраванні не толькі ад беларусаў, якія жывуць у Англіі, але таксама і з іншых краін, найперш са Злучаных Штатаў Амерыкі.

— Мы зрабілі заклік у трох мовах—беларускай, англійскай і французскай. І людзі адгукнуліся. Ведаеце, ёсць шмат добрай волі, шмат патрыятычнага ў асяроддзі нашых беларусаў. Мяне часта пытаюцца, на чым мы маем заашчадзіць, каб сабраць больш сродкаў. Вось я і заклікаў сваю паству, каб 6 красавіка, у пятніцу перад Вялікаднем, кожная сям'я пасціла, а зэканомленыя на харчаванні грошы перадаць у фонд Чарнобыля.

А. Надсон вельмі перakанаўча гаварыў, каб мы падбалі пра папулярную інфармацыю не толькі для беларусаў на Захадзе, але і для англічан, французаў пра тое, што такое Чарнобыль на Беларусі. Адна справа — голыя заклікі, зусім іншая — скажам, відэафільм, які паказалі яму ў фондзе «Дзеці Чарнобыля». Відэафільм пра дзяцей, якія сталі ахвярамі радыяцыі. І, відаць, Таварыству Чырвонага Крыжа, Беларускаму таварыству «Радзіма», іншым грамадскім арганізацыям трэба як найхутчэй даць такую інфармацыю тым людзям на Захадзе, якія хочуць хоць нешта карыснае зрабіць для Радзімы.

— Я цяпер лепш ведаю, што трэба везці да вас,—сказаў А. Надсон. — Папрасіў, каб мне далі спіс з дакладным апісаннем таго, што патрэбна. Мы будзем шукаць і даставаць. Шпрыцы лягчэй набыць, але мне казалі, што тут недахоп спецыяльнай апаратуры. Пытаўся, ці магчыма паслаць хоць некалькі лекараў на стажыроўку ў шпіталях, якія займаюцца трансплантацыяй касцявога мозгу.

Ужо ведаючы, якія тут абставіны, я пасля вяртання ў Англію маю намер выступіць з новым заклікам да ўсіх беларусаў і ўсіх людзей добрай волі. Я так разумею, што дапамога ахвярам радыяцыі — гэта справа не аднаго года. Чарнобыльская трагедыя яшчэ доўга будзе ценем вісець над Беларуссю, над нашым народам. Бачу, што тут ёсць многа праблем, але найгалоўнейшая — ратаваць жыццё.

Добрыя словы і добрыя намеры. Хацелася б толькі, каб гэтая першая кропля дапамогі хутчэй сталася шырокай плынню. Вядома, бяду нашу не адолець за адзін год, але калі менавіта ў гэты год мы атрымаем такую колькасць лекаў, прэпаратаў, медыцынскіх сістэм, якая выратуе тысячы людзей на пачатку захворвання, будзе большая ўпэўненасць, што наш народ яшчэ мае будучыню.

Беларусь чакае дапамогі і ад суайчыннікаў, і ад усіх людзей ва ўсім свеце.

В. МАЦКЕВІЧ.

ШУКАЦЬ КАНТАКТАЎ

ПРАПАНУЮ ПІСАЦЬ МНЕ НА АДРАС...

Штодзень рэдакцыйная пошта «Голасу Радзімы» прыносіць пісьмы ад нашых суайчыннікаў з розных куткоў Савецкага Саюза і свету. Безумоўна, яны адрозніваюцца па зместу, танальнасці, але маюць і шмат агульнага. Сёння мы часта атрымліваем допісы, як і звароты ў вуснай форме, падобныя на вось гэты, дасланы ў рэдакцыю Паўлам Саўчанкам з Літвы.

Пачынае ён адразу з галоўнага—пабуджальных матываў: «Мне вельмі хацелася б атрымаць адрас суайчынніка-беларуса, які жыве за мяжой, і мець з ім перапіску. Мяне цікавіць яго жыццё, тое, як ён захоўвае традыцыі нашага народа, яго мову. Я бачу, якія ажыўленыя зараз узаемаадносіны паміж літоўцамі і іх суайчыннікамі за мяжой і як яны спрыяльна ўплываюць на развіццё культуры, на ўзаемаўзбагачэнне людзей. Хацелася б, каб і Беларусь праяўляла большую цікавасць да нашых землякоў, да іх жыцця, мараў, праблем».

Павел Пятровіч звяртаецца да нас з просьбай: «Было б вельмі пажадана, каб вы змясцілі мой адрас у газеце ці далі мне адрас беларускай сям'і, што жыве за мяжою. Я мару ў будучыні (але гэта толькі мары) пабываць за мяжой у якой-небудзь беларускай суполцы».

У постскрыптуме аўтар дасылае будучаму сябру-земляку сваю «візітную картку»: «Я настаўнік хіміі і біялогіі, жыву ў Вільні, а радзіма мая — Віцебшчына. Мне 51 год, маю сям'ю, жонка — настаўніца, двое дзяцей — школьнікі. Прапаную пісаць мне на адрас: СССР, 232001, г. Вильнюс, ул. Иогайлос, д. 11, кв. 3, Савченко П. П».

І гэта цудоўна, што людзі аднаго роду-племені адчуваюць духоўную патрэбу ў пазнанні сваіх далёкіх братоў, у імкненні да лучнасці, нягледзячы на геаграфічную аддаленасць, дзяржаўныя граніцы, розныя светапогляды. Сведчыць гэта і аб дэмакратычных зрухах і пераменах у нашым грамадстве. Урэшце гэта натуральна. Аднак рэдакцыя апынулася ў даволі складаным і далікатным становішчы. Мы і раней думалі, як быць? Сапраўды, чый адрас даваць, скажам, таму ж віленскаму карэспандэнту? Зыходзячы з якога крытэрыя? І ці маем мы юрыдычнае права рабіць гэта без дазволу адвольна выбранай намі асобы? Адметнасць ліста П. Саўчанкі ў тым, што ён падказаў нам выйсце: надрукаваць яго пісьмо. Дзякуй, Павел Пятровіч! Хай замежны чытач сам вырашае, паціснуць працягнутую вамі руку сяброўства ці не. А заадно і вызначае лёс нашай новай рубрыкі, вынесенай пакуль што ў загаловак, будзе яна мімалётным эпізодам ці зойме сваё сталае месца. Па шчырасці кажучы, мы не ў захапленні ад яе назвы. І таму вельмі просім сяброў і чытачоў газеты дапамагчы нам адолець і гэтую перашкоду сваімі парадамі. Адным словам, чакаем лісты з новымі запрашэннямі да знаёмства, «візіткамі», пажаданнямі, водгаласамі.

Кастусь ШАЛЯСТОВІЧ.

ЛИЧНОЕ МНЕНИЕ

ОТЧЕГО ИНФЛЯЦИЯ?

Доктор экономических наук Анатолий Матлин считает некорректной даже саму постановку вопроса, что в инфляции виноваты «горячие деньги» населения. По его мнению, советская статистика дает основание говорить совсем о другом. Так, денежные накопления (деньги, идущие на воспроизводство) составляли в 1985 году 54,3 процента суммы произведенного национального дохода, а в 1988—уже 59,1 процента. Следовательно, если пользоваться политэкономическими терминами, норма прибавочной стоимости возросла с 119,1 процента в 1985 году до 144,5 процента в 1988. Это свидетельствует о том, что трудящиеся не получают значительной части заработанных ими денег. В таком контексте повторяемый на все лады тезис об опережающем росте зарплаты звучит, по крайней мере, нелепо.

А. Матлин делает вывод, что в СССР преобладающая часть фонда оплаты труда расходуется на цели, непосредственно не связанные с производством товаров народного потребления. Иными словами, на производство станков и машин, добычу угля и руды уходит больше средств, человеческих сил и ума, чем на производство пищи, одежды, обуви. Более того, объемы строительства постоянно растут, быстрее, чем объемы производства, а объемы производства — быстрее, чем объемы выпуска товаров и услуг. Тем самым товарный дефицит, который наблюдается сегодня в стране, постоянно приближается к так называемой «критической массе» — такому объему, при котором денежная оплата труда становится неэффективной, а потому бессмысленной.

При этом не может не поражать воображение и не менее бессмысленное обращение с результатами труда. Так, в начале 1989 года запасы товаров, сырья и прочих материальных ценностей, не находившихся в обороте, а лежащих на складах, оценивались в 478 миллиардов рублей, что на 22 процента превышает годовой объем личного потребления населения и в 2-3 раза — потребности производства.

Набитые ненужными товарами склады между тем продолжают пополняться, а к «замороженным» деньгам приплюсовываются инвестиции в новые незаконченные стройки, которых становится все больше и больше. По выражению профессора Матлина, эта «потусторонняя экономика» уже испытывает типичный кризис воспроизводства, тогда как экономика, призванная обеспечить потребности населения, не имеет ресурсов.

Именно в этом ученый видит корни товарного дефицита и инфляции, но вовсе не в распространенном обвинении населения в получении незаработанных денег. Просты и рецепты: срочно поднимать сельское хозяйство, «потребительские» отрасли промышленности, сферу сервиса.

Но, коль скоро уж говорилось о нехватке ресурсов, то, очевидно, увеличить долю «потребительского» сектора в экономике можно лишь за счет сокращения проектов в других отраслях, за счет перемещения инвестиций из тяжелой индустрии и строительства.

По мнению Матлина, самый глубокий корень инфляции в том, что основой всей «экономической идеологии» аппарата власти является представление о гигантах индустрии как основе экономического развития и о занятом там рабочем классе как политической основе государства. Поэтому административно-командная система никогда не пойдет на изменение структуры экономики. Очевидно, выход из сегодняшнего кризиса может быть связан только с отказом от этой системы.

ЛИСТАЯ ПОДШИВКИ «РУССКОГО ГОЛОСА»

ГРЯДЕТ ВЕК КУЛЬТУРЫ

Сын крестьянина и дитя нью-йоркской бедноты. Знаменитый русский певец и выбитый из колеи американский бродяга «гобо». Посол русского искусства в богатейшей в мире стране и посол нужды, переживающий то, что когда-то пришлось пережить в царской России самому Шаляпину...»

Родная песня... Она приводила в трепет и волнение сердце нашего соотечественника за рубежом, израненное ностальгией.

«Случилось чудо, — сообщает «Русский голос» 7 января 1926 года, — в Америку приехала прославленная русская певица Надежда Васильевна Плевицкая... Без шума, без навязчивой рекламы прибыла в Нью-Йорк королева народной песни, чье дивное искусство создало ей редкую славу, окружило невиданным в истории русской эстрады ореолом. Бедная крестьянская девушка сделала ослепительную карьеру, удивив всю Россию. Теперь она в турне по Америке, которой суждено стать свидетельницей новой победы русской народной песни в дивном исполнении Плевицкой».

Кто же она, Надежда Плевицкая? Как случилось, что она стала такой знаменитостью? Эти и многие другие вопросы задавали друг другу русские американцы. Желая удовлетворить это далеко не праздное любопытство читателей, «Русский голос» публикует воспоминания самой Надежды Плевицкой:

«Было нас у родителей двенадцать. Я родилась последней. Кроме матери все были малую толику грамотны. Горькими слезами выплакала я разрешение ходить в школу. Петь начала рано, еще когда девочкой гняла гусей по деревне и протяжно запевала «Дунай-речка, Дунай быстрый бережочки сносит...».

Шли годы...

Как-то пришел ко мне за кулисы знаменитый русский певец Собинов и сказал: «Заставить смолкнуть такую аудиторию (я пела в кафе-шантане) может только талант. Вы — талант!» Он и поставил меня в 1909 году на почетные подмостки Большого театра...».

После каждого концерта в Нью-Йорке или в других городах Америки, где пела Надежда Плевицкая, в редакцию «Русского голоса» летели восторженные письма: «Прямо не верится, что нам, заброшенным так далеко от Родины, довелось услышать песнь русского народа, его живое дыхание. Ее песни переносят в родные поля и дубравы, заставляют забыть о ранах судьбы. Она оживляет, омолаживает... Под бархат пения Плевицкой думается о том, как широк, гармоничен, искренен русский народ...»

Как-то Сергей Коненков попал на концерт Надежды Плевицкой.

— Аккомпанировал ей Рахманинов,—рассказывал скульптор. — Можете представить, какое это было чудо!

На концерте было много русских эмигрантов. У некоторых на глазах появились слезы. Всем хотелось, чтобы она пела вечно, чтобы никогда не умолкал ее проникновенный голос. Ее пение душу переворачивало. Голос Плевицкой казался им голосом навсегда потерянной Родины.

«Мисс Сиппрелл, художник-фотограф, и ее секретарша Ирина Храброва привели Плевицкую ко мне в студию, — вспоминал С. Коненков. — Плевицкая еще в России знала меня как скульптора. Согласилась позировать. Работал я самозабвенно. Мне тоже хотелось, чтобы всегда звучал ее голос, чтобы образ красивой русской женщины-певицы не исчез из памяти народа. Ведь она первой вывела русскую народную песню на большую эстраду.

На портрете, сделанном мной, Плевицкая одета в любимый наряд — сарафан и кокошник. Я постарался в облике ее подчеркнуть то, что она русская, крестьянка.

Когда портрет был готов, в студию приехал Рахманинов. Независимый, строгий, величественный, он своей медленной прямой походкой обошел бюст кругом. Вдруг впился взглядом в кисть левой руки, подпирающую щеку:

— Лучше ручку сделать нельзя, — с неожиданной нежностью сказал Сергей Васильевич. Уезжал счастливый, радостный...»

Вслед за Плевицкой в Соединенные Штаты Америки приехала еще одна любимица публики — Елена Воронцова. Голос ее, выдающийся по силе и мощи, покорил Америку. С блеском проходят гастроли многих других русских знаменитостей.

В Америке—Владимир Маяковский, известный русский режиссер Н. Евреинов, другие деятели русской и советской культуры. Они знакомят Америку с новой литературой, драматургией, рассказывают о жизни раскрепощенного народа.

«Меня впустили в страну как туриста под залог в 500 долларов, — писал Владимир Владимирович. — Уже через полчаса вся русская колония сбежалась смотреть меня, впервые поражая гостеприимством.

Владелец маленькой сапожной, усадив на низкий стул для примерок, демонстрировал фасон башмаков, таскал студеную воду и радовался:

— Первый русский за три года!»

В. Маяковский пробыл в США три месяца. Напряженным, до предела насыщенным было это время: поэт встречался с рабочими, молодыми поэтами, журналистами, любителями литературы. Выступления Маяковского вызывали восторженные отклики друзей нашей страны и злобные нападки ее недругов.

С первых дней пребывания советского поэта-трибуна в Америке местные газеты освещали каждый его шаг, и прежде всего, разумеется, «Русский голос». Маяковского связывала давняя дружба с сотрудником газеты Д. Бурлюком. После семи лет разлуки Д. Бурлюк, сохранивший к поэту сердечную привязанность, считал своим долгом помочь Маяковскому в организации поездок по стране и выступлений.

Маяковский Америку открывал, а помогали ему русские американцы. Давид Бурлюк водил и возил его по «гоморному и содомному» Нью-Йорку, где «негры, китайцы, евреи, русские живут своими районами, со своими обычаями и языком, десятилетиями сохраняясь в несмешанной чистоте...». Маяковский вопрошал: «Кто же такие, в сущности говоря, американцы и сколько их, стопроцентных?»

Маяковский и Бурлюк бывали в рабочих кварталах Чикаго и Детройта, вели горячие дискуссии в громадных аудиториях Питсбурга, Кливленда, Филадельфии.

Выступления Маяковского в Америке стали событием политической важности, далеко выходящим за рамки литературной сенсации или факта культурной жизни. Читая главы поэмы «Владимир Ильич Ленин», сцены «Мистерии Буфф», поэмы «150 000 000», «Облако в штанах», «Левый марш», «Необычайное приключение», цикл «Стихи об Америке», написанные в США, понимаешь: В. Маяковский выступал как полпред молодой Республики Советов.

Выходцам из России хотелось ближе познакомиться с поэтом, больше узнать о нем. Редактору «Русского голоса» было передано письмо «матери пяти малых детей»: «Прошу ответить в «Русском голосе»,— писала автор, — почему устроители лекций В. Маяковского никак не устроят таковой в Бронзвиле, неужели они не знают, что и здесь немало выходцев из России и очень интересуются Вл. Маяковским, но все же потратить каких-нибудь пять часов (месте с поездкой) никак не могут, в то время как на саму лекцию охотно пошли бы, если бы она была в Бронзвиле или Ист-Ньюорке. Я все жду, — авось появится заметка о лекции в нашем районе, — но нет...»

Представляет несомненный интерес корреспонденция сотрудника «Русского голоса» З. Гисенькина «Несколько часов с Владимиром Маяковским»:

«Я знал Маяковского из разных источников. От Бурлюка, от Ильи Эренбурга. О нем писал А. Луначарский... Разные мнения. Разные взгляды. Все вместе дало материал об одном из крупнейших поэтов молодой России. Я вчитался в него. В его поэзии и его ритме — весь пульс современной России — от первых раскатов революционного грома. Он — живая программа, живой плакат социалистического сегодня.

Я наблюдал за Маяковским.

Маяковский улыбается. Маяковский смеется. Маяковский издевается.

Когда мы шли по 5-й Авеню, я думал: Маяковский шагает по Нью-Йорку. Маяковский идет стричься. Маяковский осматривает витрины. Маяковский покупает шляпу и заворачивает в ресторан. Будни Маяковского...

Передо мной был новый Маяковский, знающий точно и определенно, куда он идет, чего хочет. «Надо идти впереди эпохи, а не в хвосте», — настаивает Маяковский.

Послушаем Маяковского. Его речь монументальна. Его сила — в силе. Его образы както физически больше обычных. Послушаем. Будем там, где раздадутся слова-камни, пущенные из пращи...»

10 сентября «Русский голос» сообщает об очередном литературном вечере Владимира Маяковского «Зачем новая поэзия?» — разговор о критике, о поэзии. Маяковский читал поэму «Владимир Ильич Ленин», стихи «Небоскреб в разрезе», стихи для детей, отвечал на сотни вопросов слушателей. Через десять дней в «Русском голосе» статья Давида Бурлюка — своеобразный итог пребывания поэта в США:

«1 ноября Владимир Маяковский покидает Новый Свет, отбывая на Родину. Он не сидел в Америке без дела: писал стихи, собирал материал для книги о Нью-Йорке, читал блестящие доклады в рабочих клубах. На литературных вечерах выступал перед тысячными аудиториями. Нечего говорить о том исключительном успехе, который выпал на долю прославленного поэта Советского Союза.

В Америке выпущено Маяковским три книги: «Маяковский — американцам», «Открытие Америки» и «Солнце». Обложки и иллюстрации Д. Бурлюка.

Что дала Америка Маяковскому? Очень многое. Она освежила его творческий гений новыми звуками, образами, мыслями».

...В Соединенных Штатах Америки живут и вносят вклад в пропаганду русского искусства художники Н. Фешин, Б. Григорьев, Д. Бурлюк. На выставках и в салонах — произведения художников России: Левитана, Малявина, Коровина, Кустодиева, Маковского, Васнецова, Верещагина, Билибина, Поленова. Их с нетерпением ждут, в магазинах они нарасхват. Вот о чем информировал «Русский голос» 14 апреля 1929 года:

«В Нью-Йорке в Мортон-галерее — выставка картин художника и поэта Давида Бурлюка. Она вызвала шумный успех в американской прессе. Он приехал сюда, чтобы вдохнуть новую струю и энергию в упадническое искусство Америки».

Спустя несколько месяцев «Русский голос» сообщает о возвращении в Соединенные Штаты Америки профессора Николая Рериха, чье имя известно Америке давно. Н. Рерих находился пять лет в Азии. Целая газетная страница посвящена жизни Рериха в Индии, где он занимался живописью, археологией, писательской деятельностью, изучал древнюю мифологию.

«Русский голос» тепло и сердечно рассказал о том, как в Нью-Йорке, в музее Рериха на Риверсайд Драйв, проходило чествование Николая Константиновича. Это был подлинный праздник русского искусства, в котором приняли участие сотни земляков выдающегося художника.

Галина ЕВДОКИМОВА.

(Продолжение следует).

Начало в №№ 10—12.

ВЯЛІКІ ПРАЎДАШУКАЛЬНІК І ПРАРОК

НЕ НА КАМЕНЬ ПАДАЛА ЗЕРНЕ

Францішка Багушэвіча гісторыкі адносяць да пачынальнікаў новай беларускай літаратуры. І ён ім сапраўды быў, хоць не першым у часе, як Паўлюк Багрым, Ян Чачот, Вінцук Дунін-Марцінкевіч, Франц Савіч, Кастусь Каліноўскі, а ўласна, апошнім, калі мець на ўвазе, што ўся беларуская паэзія канца XIX стагоддзя, 90-х гадоў менавіта ім узначальвалася і нездарма ж займела назву школы Багушэвіцкай. Ф. Багушэвіч быў самым непасрэдным папярэднікам Янкі

Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, творчасць якіх абапіралася на яго спадчыну, што цалкам уклалася ў 90-я гады XIX стагоддзя як гады пярэдадня рэвалюцыі 1905 года, «Нашай нівы», новага беларускага адраджэння. Будучы па ліку сярод зачынальнікаў маладой беларускай літаратуры апошнім, Ф. Багушэвіч разам з тым быў першым сярод найбольшых нашых пісьменнікаў XIX стагоддзя. Быў ён паэтам ужо не аднаго верша, як Паўлюк Багрым, Франц Савіч, Кастусь Каліноўскі. У тых былі заяўкі на нацыянальную паэзію, у яго — подзвіг зацвярджэння яе — зборнікамі «Дудка беларуская» (1891), «Смык беларускі» (1894). Акрамя таго ў 1892 годзе Ф. Багушэвіч выдаў першую арыгінальную кніжку беларускай прозы — апавяданне «Тралялёначка». Адзіныя першыя ў XIX стагоддзі арыгінальныя беларускія — пасля першых кніг XVI стагоддзя, выдадзеных Францішкам Скарынам, гэтыя тры кнігі Багушэвіча сталі ў нас не толькі легендарнымі — у гісторыі новай беларускай літаратуры яны сталі лёсапрадвызначальнымі, сталі незабыўнай яе памяццю, сталі памагатымі ў яе развіцці і самазацвярджэнні, прычым такімі памагатымі, ролю якіх можна дараўнаць нават да святасці прычасця ў хрысціян, да іх духоўнага мацунку, урачавання, натхняльнасці.

Сёння першаму зборніку Ф. Багушэвіча — «Дудцы беларускай» без аднаго сто год. У нас сёння ўласна дзве «круглыя» даты. Ф. Багушэвіч стаў аўтарам свайго першага зборніка на пяцьдзесят першым годзе жыцця. У наш час такі позні дэбют здзіўляў бы, ды што, калі гэтая познасць была явай драматычнай рэальнасці, пакутніцкага гістарычнага лёсу Беларусі XIX стагоддзя. Бо не ў Беларусі ж з'явіліся кнігі Ф. Багушэвіча, а за яе межамі — у тагачасных Аўстра-Венгрыі, Прусіі: у Кракаве — «Дудка беларуская» і «Тралялёначка», у Познані — «Смык беларускі». З'явіліся забароненымі, канешне, не таму, што іх творца ўсё адкладваў свой паэтычны дэбют ці ў чымсьці сумняваўся. Проста ў імперыі Раманавых друкаванае слова беларусаў было забаронена — афіцыйна з 1840 года, з года нараджэння Францішка Багушэвіча.

У пяцьдзесят кнігі выдаюць з перакананасцю ў іх неабходнасці і патрэбнасці. Яны ўжо — не грахі маладосці ці рамантызму. Ды калі гаварыць пра Францішка Багушэвіча, то яго кнігі былі родам і з грахоўнасці маладосці, калі ёю лічыць удзел будучага паэта ў хваляваннях студэнтаў фізіка-матэматычнага факультэта Пецярбургскага універсітэта пачатку 60-х гадоў, за якія ён быў выключаны з універсітэта; былі яны родам і з нязкоранага запалу маладога Францішка Багушэвіча — удзельніка паўстання 1863 года. У Аўгустоўскай пушчы ён быў паранены і цудам выратаваўся ад пятлі ці катаргі. Ратаваны ад іх ён быў двойчы: і калі яго раны залечвала сям'я хутаран Крушэўскіх, і калі Ян Карловіч — рэдактар варшаўскага этнаграфічнага часопіса «Wisla» («Вісла») дапамог яму стаць студэнтам Нежынскага юрыдычнага ліцэя на Украіне. Перш чым вярнуцца на радзіму пасля аб'яўлення амністыі паўстанцам у 1884 годзе, шаснаццаць гадоў выпускніку Нежынскага ліцэя давялося быць блукальнікам-Адысеем. Відаць, не ад дабра ён мяняў месца за месцам сваёй службы — з пяць разоў на Чарнігаўшчыне, два гады прабыў у Валагодскай губерні, з 1872 года — зноў два разы на Чарнігаўшчыне — у Борзенскім павеце, у Канатопе... Служба — службай, а ў сэрцы — ні хвіліны спакою, туга па радзіме, абвастрэнне начуццяў крыўды сацыяльнай, нацыянальнай. Пошук праўды, ён быў Францішку Багушэвічу лёсам як бы наперад наканаваны: яе шукаў з натоўпам захлынутых хваляваннямі пецярбургскіх студэнтаў, шукаў са стрэльбай у руках, будучы паўстанцам Кастуся Каліноўскага, шукаў у кнігах — у юрыдычных законах, у канонах справядлівасці, якія стварaліся і зацвярджаліся стагоддзямі Цэзарам у Рыме, Напалеонам — у Францыі, на яго зямлі — Літоўска-беларускім Статутам, таксама ж у Беларусі ў год 1840, у год яго нараджэння адмененымі. Ён стане найперш праўдашукальнікам і ў паэзіі. Але ўвогуле лёс яго, яго наканаванасць была ў яшчэ большым, бо нездарма ж ён узяў у спадчыну ад продкаў краю свайго прозвішча сваё, у каранёвай аснове якога слова паняцце чагосьці вышэйшага, стваральнага, прадвызначальнага: бог — Багушэвіч.

Ён, каторы па-беларуску пісаў пераважна толькі пра селяніна, сам селянінам і паходжанню не быў. Ён быў шляхціцам. Ён быў увогуле з асяроддзя той збяднелай, дробнай беларускай шляхты, з якой выраслі або цівуны, угодлівыя панству-магнатству, або блізкія да разначынцаў сумленнейшыя рэвалюцыйная дзеячы. Ён апынуўся сярод апошніх. Ён папоўніў шарэнгі тых выхадцаў з нізавой шляхты Беларусі канца XVIII—XIX стагоддзяў, славу якіх памнажалі Тадэвуш Касцюшка, герой дзвюх нацыянальна - вызваленчых войнаў — польскага народа і Злучаных Штатаў Амерыкі; Адам Міцкевіч, які ўзначальваў не толькі перадавыя сілы польскага рэвалюцыйна-шляхецкага руху першай паловы XIX стагоддзя, але і наогул перадавыя сілы маладой Еўропы, агульнаеўрапейскага руху так званай Вясны народаў 1848 года; Валерый Урублеўскі — паплечнік Кастуся Каліноўскага па паўстанню 1863 года, генерал Парыжскай камуны 1871 года. Сваю задачу Францішак Багушэвіч убачыць у больш сціплым, хоць не менш велічным, бо не толькі ў барацьбе за праўду-справядлівасць, за яе ўсталяванне на зямлі продкаў сваіх, але і вяртанні краю продкаў яго ўласнага імя — Беларусі, ужыванне якога ж таксама рэскрыптам Мікалая І у год 1840-вы — год нараджэння Францішка Багушэвіча было намертва забаронена.

Ён вучыўся па-польску і па-руску — у Вільні, Пецярбургу, Нежыне. Па-ўкраінску і па-руску гаварыў ён, адвакат, са сваімі падабароннымі Чарнігаўшчыны і Валагодчыны. Але калі дайшло да вершаў, выбар паў на адну мову — зямелькі роднай, каб цераз тое дудка і смык беларускія сталі кроўнымі сястрой і братам музы Мікалая Някрасава — вялікага абаронцы рускага паслярэформеннага сялянства, музы Тараса Шаўчэнкі — вялікага абаронцы нацыянальнага гонару ўкраінцаў, муз Марыі Канапніцкай і Элізы Ажэшка, чыя творчасць стала вялікай марай пра лепшую зямную долю сялян-працаўнікоў зямлі. Адвакат па прафесіі, Францішак Багушэвіч і ў літаратуры стаў адвакатам-абаронцам беларускага сялянства. Ды не толькі адва-

катам, але і грозным абвінаваўцам, выкрывальнікам сацыяльнай няроўнасці, паразітызму эксплуататараў, выразнікам класавай нянавісці сялян. Сацыяльная вастрыня паэзіі Францішка Багушэвіча была выключнай, бескампраміснай. Але не менш палымяным быў Францішак Багушэвіч і ў патрыятызме, у буджэнні нацыянальнай самасвядомасці свайго народа, як і яго вялікі папярэднік Ф. Скарына, адкрываючы свае паэтычныя кнігі прадмовамі. Вульгарна-сацыялагізатарская крытыка, на ўсе галасы заяўляючы аб сацыяльнасці, класавасці Францішка Багушэвіча, у той жа час, як магла, прыглушала велічны адраджэнскі пафас яго паэзіі і публіцыстыкі — самы першасны, самы асноўны ў Францішка Багушэвіча, як і непаўторнасць, і моц яго мастацкага дару, мастацкасці Францішка Багушэвіча — феномена выключна нацыянальнага, надзвычайнага.

Паэзія Ф. Багушэвіча — паэзія сялянская. Ды не аднаколерная яна, не аднатонная, не аднаслойная. Гэта паэзія паліфанічная, шматфарбная. Больш таго — паэзія і адценняў, і пачуццёвых нюансаў. Строга рэалістычная, як паэма «Кепска будзе!», яна ж і раскавана-рамантычная, як запеўныя да зборнікаў вершы «Мая дудка», «Смык». Гэтыя маніфестацыйныя вершы ўвогуле сімфанічныя па сваёй ідэйна-эмацыянальнай насычанасці, таму што ў іх — прадчуванне і радасці, і бяды, і вырай надзей і трывог, бурлівасць жыццярадаснасці, адчаю, сумнення, пакута чалавека чалавечнага, паэта, барацьбіта, гатовага да самаахвяравання дзеля шчасця народа, дзеля таго, каб «уся зямелька адну праўду мела». Усю шматфарбнасць, паліфанізм, эмацыянальную нюансіроўку паэзіі Ф. Багушэвіча-песняра беларускага селяніна — мы дасюль яшчэ не спасціглі, таму што дасюль яшчэ не ўбачылі ў ёй ва ўсіх яе параметрах таго, што ідзе ў ёй і ад самой асобы паэта, ад яе магутнасці, душэўнасці, любові, сардэчнасці.

У Ф. Багушэвіча мы больш бачылі агульнае, чым прыватнае, больш сацыяльнае, чым мастацкае, больш усенароднае, чым індывідуальнае. І яно зразумела, чаму: вобраз Францішка Багушэвіча ў свядомасць нашага народа ўваходзіў не ўласна яго асобай, а ў сувязі з створанымі ім у чарговых зборніках вобразамі сялян. Глядзеў на людзей са сваіх партрэтаў — удумліва, з-пад сурова насупленых брывоў, барада клінам, вус прыспушчаны, пышны — Францішак Багушэвіч, прытаіўшы ў вусе і дабрадушную ўсмешку, і гэткую вымоўную ўласцівую народна-сялянскаму погляду на жыццё хітрынку, ды людзі мелі яго спачатку за Мацея Бурачка, ад імя якога ішла да іх «Дудка беларуская», а затым — за Сымона Рэўку з-пад Барысава. І тое ўсё мела сваю мэту, свой сэнс. Бо калі Мацея Бурачка кушлянец на Ашмяншчыне ўспры-

(Заканчэнне на 7-й стар.).

НАЦЫЯНАЛЬНАГА АДРАДЖЭННЯ

ПАЭТАВЫМІ СЦЕЖКАМІ

НАВАСЁЛКІ

Не раз і не два ў звязку з Багушэвічавым імем і Кушлянамі ў розных дакументах згадваецца гэтая назва. Вось адзін з іх — успамін Багушэвічавага сучасніка і суседа Сымона Клуйшы: «Памятаю таксама, як Багушэвіч заступіўся за сялянаў, якія судзіліся з графам Чапскім. Чапскі хацеў пазбавіць сялянаў вёсак Алізава, Гудзяняты, Гарлінішчына, Куцавічы, Яброва, Стрыпуны права карыстацца сервітутамі. Багушэвіч умяшаўся ў гэтую справу. Ён напісаў у суд...»

Такія абставіны змусілі гаспадара Навасёлак — Чапскага — зрабіць неадкладны візіт у Кушляны. Чым гэты візіт скончыўся, мы ведаем. Багушэвіч, як згадваюць кушлянцы, выправіў графа за дзверы, бо той прапанаваў яму хабар — гадзіннік.

Гэтак і жылі багатыя графскія Навасёлкі з белым трохпавярховым палацам над шыкоўнай сажалкай і сціплыя Багушэвічавы Кушляны. І дружыць не дружылі, і варагаваць не варагавалі. Хаця, напраўдзе, па-суседску сачылі адзін за адным, цікавіліся, як хто і чым жыве. Цяпер цяжка сказаць, хто да каго выяўляў большую цікавасць: ці Кушляны да Навасёлак, ці Навасёлкі да Кушлянаў. І ўсё ж факты сведчаць, што Навасёлкі цікавіліся Кушлянамі больш. Вось яшчэ адзін эпізод.

...Лета 1898 года. У графскія Навасёлкі прыязджае з Вільні навучэнец рэальнай гімназіі Вінцэнт Станкевіч, родны брат Уладзіславы Францаўны, Купалавай жонкі. Ён мае заданне падрыхтавацца да пераэкзаменоўкі сына графа Чапскага Францішка. Вінцэнтавым вучнем таксама быў і сын адміністратара маёнтка Аляксандр Сантоцкі. І вось трое хлапцоў аднойчы вырашылі наведаць Кушляны, сустрэцца з самім Францішкам Багушэвічам. І сваю задуму яны здзейснілі: іхняя сустрэча з паэтам адбылася. Вінцэнту яна вельмі запомнілася. Хлопцы чыталі з памяці беларускія вершы. Нават сын графа Чапскага прачытаў па-беларуску «Панскае ігрышча». Гэта вельмі ўзрушыла Багушэвіча, паэт частаваў навасёлкаўскіх гасцей мёдам і іншымі кушлянскімі прысмакамі.

Цікавы і такі факт.

У дваццатыя гады ўжо нашага стагоддзя ў Навасёлках, у графскіх пакоях, быў знойдзены невядомы верш на беларускай мове. Пра гэта мы даведваемся з рукапісных занатовак вядомага даследчыка беларускай літаратуры і гісторыі Міколы Ермаловіча. Частка гэтага верша занатавана ў Ермаловічавых запісах у пераказе з народнай памяці. Вось колькі радкоў з таго запісу:

Самім трэба будзе працаваць.
Пабаліць не раз галоўка,
Як прыйдзецца ісці араць.
Вот дык корчыцца ты будзеш,
Аж заходзіць драпака,
Бо ты толькі есці можаш
І драць скуру з мужыка.

Мабыць, між гэтай знаходкай і чытаннем графскім сынам беларускага верша ў Кушлянах ёсць якаясь повязь. Літаратурныя Кушляны, як бачым, усё ж уплывалі на эканамічна магутныя Навасёлкі. І гэта зразумела. У Кушлянах быў не які-небудзь спажывец, а Праўдашукальнік, Праўдалюб. Таму Кушляны перад графскімі Навасёлкамі мелі вялікую перавагу, прываблівалі да сябе людзей, прываблівалі сваёй духоўнасцю. Сюды ішлі нярумсліўыя, цікаўныя. Сярод іх і графскага роду. А што да верша, знойдзенага ў Навасёлках, то ён, як сведчаць Ермаловічавы нататкі, быў перададзены ў Вільню — у Віленскі беларускі музей. Так што ў нашых даследчыкаў ёсць надзея сустрэцца са згаданым творам, разважыць, што гэта за верш, праўнаць, наколькі жыхары Ашмяншчыны дакладна аднавілі яго з памяці.

Уладзімір СОДАЛЬ.

КРЫСТЫНА ШМАНЬДА — ПРАЎНУЧКА БАГУШЭВІЧА

ЛІЧУ СЯБЕ ПРАДСТАЎНІКОМ ДВУХ НАРОДАЎ

По запрашэнню АН БССР на святкаванне 150-годдзя з дня нараджэння паэта Ф. Багушэвіча прыехала з Польскай Рэспублікі яго праўнучка Крыстына ШМАНЬДА. З ёю пагутарыла наш карэспандэнт Таццяна АНТОНАВА.

— Вітаем вас, пані Крыстына, на зямлі Беларусі, на зямлі, для якой так шмат зрабіў яе пясняр Францішак Багушэвіч, ваш слынны прадзед. Якой вам бачыцца радзіма продкаў?

— Я першы раз прыехала ў Беларусь. Яшчэ нічога не бачыла. З поезда—адразу сюды, у акадэмію, дзе праходзяць юбілейныя навук[...] чытанні з нагоды юбіле[...]эта, якога, аказваецца, так шануюць у Беларусі.

— А ў Польшчы?

— На жаль, яго ў нас амаль што не ведаюць. Хіба што спецыялісты-літаратуразнаўцы.

— Пані Крысты[...] раскажыце трохі пра ся[...]

— Мая маці Станіслава Тамашўска—унучка Францішка Багушэвіча, яна ж—дачка Тамаша Багушэвіча, сына Францішка. У Тамаша было тры дачкі. Вось такая генеалагічная галіна. Мае бацькі, між іншым, нарадзіліся ў Мінску. Жылі таксама на Віленшчыне. Перыпетыі лёсу прымусілі нас з маці пабываць у Сібіры, пажыць у Іране і Індыі. У 1947 годзе мы вярнуліся ў Польшчу, пасяліліся спачатку ў Ольштынскім ваяводстве. Пазней я вучылася ў Познані. Цяпер жыву ў Варшаве.

— Скажыце, а ці мае хто з нашчадкаў Францішка Багушэвіча літаратурныя схільнасці?

— На жаль, не, хаця ў нас усе любяць літаратуру, паэзію, захапляюцца чытаннем. Мой дзед Тамаш, як вядома, быў настаўнікам матэматыкі, я—хімік, па адукацыі.

— Наколькі дае сябе знаць прадзедава кроў?

— Ну, я магу сказаць, што ад славутага продка мне дасталася гарачая кроў. Не цярплю таксама несправядлівасці і прыстасаванства.

— Ці мае пані Крыстына сімпатыю да беларускага народа і да яго справў?

— Я лічу сябе прадстаўніком двух народаў—беларускага і польскага. І хаця ніколі раней не была ў Беларусі, увесь час адчувала сваю блізкасць да тутэйшых людзей. Проста сэрцам адчуваю блізкасць, роднасць. І не памылілася, калі прыехала. Мяне сустрэлі вельмі сардэчна, я адчуваю цеплыню, прыязнасць, удзячнасць. Я чую беларускую гаворку і ўсё разумею. Здаецца, што вось-вось і сама загавару на мове, якую так любіў мой прадзед.

Самыя шчырыя мае сімпатыі беларускаму народу. Ганаруся тым, што належу да яго.

— А ці захаваліся ў вас нейкія сямейныя рэліквіі, асабістыя рэчы, архівы, якія належалі Францішку Багушэвічу?

— Асабіста ў нас, акрамя паэтычных кніжак прадзеда, нічога не захавалася. Мая маці мела паперы, што належалі яе дзеду, але ці ўдалося выратаваць іх у той час, як трэба было ратавацца самім, я не ведаю... Даследчыкам, якія цікавяцца творчасцю Францішка Багушэвіча і хочуць знайсці яго архівы, я б параіла паехаць у Польшчу і звязацца з Віктарам Мандэграймам, ён адзін з праўнукаў Тамаша Багушэвіча. Бацька Віктара Габрыэль жыў у Кушлянах аж да 1945 года. Магчыма, у яго нешта і захавалася.

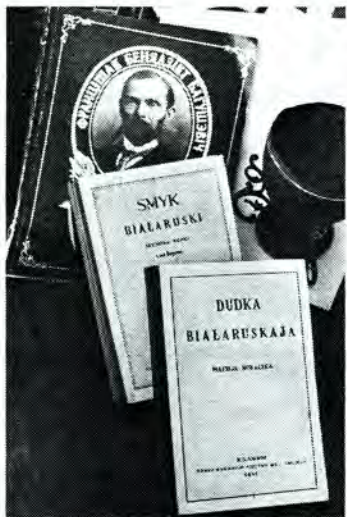
— Дзякуй, пані Крыстына. Жадаю вам у гэты першы прыезд як мага больш убачыць. Думаю, што, пабываўшы ў Беларусі, адчуеце, што тут выссвая, чаканая і жаданая.

НЕ НА КАМЕНЬ ПАДАЛА ЗЕРНЕ

(Заканчэнне.
Пачатак на 6-й стар.).

маў за суседа-кушлянца, то ў Сымоне Рэўку ён пазнаваў ужо свайго больш дальняга суседа, як больш дальнім, чым суседнія Смаргоні, быў горад Барысаў каля Менска, родам з якога значыўся Сымон Рэўка. Так менавіта паэтам Францішкам Багушэвічам сцвярджалася агульнабеларуская ідэя адзінства ўсіх бедных і нядольных беларускіх сялян, так ім сцвярджалася дэмакратычная патрыятычная ідэя адзінства дудкі і смыка, адзінства нацыянальнай песні, адзінства радзімы, гісторыі. Гісторыі, бо Ф. Багушэвіч, адкрываючы свае паэтычныя кнігі прадмовамі, будзіў імі і гістарычную памяць народа, будзіў павагу да роднай мовы, забітую ў асяродкі простага люду на ліхіх гістарычных перакрыжаваннях стогадовымі нагаворамі на яе, як нібыта мужыцкую, хамскую, подлую. Дзякуй жа табе, Францішак Багушэвіч, за ўсё гэта самае першаснае, самае агульнае, што ты сцвердзіў у нас сваёй творчасцю, сцвердзіў як святое, менш за ўсё дбаючы ўвекавечыць у памяці нашчадкаў сваю асобу. Ды свята агульнае ніяк не засланіла веліч асобнага,—непасрэдна тваёй магутнай постаці, тваёго непаўторнага аблічча, наш вялікі і паўстанец, і будзіцель, і пачынальнік, і творца-мастак.

У пацвярджэнне мастакоўскай сілы і шырыні паэта Ф. Багушэвіча, відаць, сёння будзе зусім не лішне згінуць і на больш прыватна філалагічнае — хоць бы на жанрава-структурныя формы ягонай паэзіі, поруч з казкай «Хцівец і скарб на святога Яна» — балада, раманс («З кірмашу»), нізкі песень, выдатна леглыя ў традыцыях народнага меласу — з карнавальным смехам, іранічнай насмешкай, танцоўнай прысвечанасцю ці то зноў з гарынлівасцю ўдовінага ці сіраціннага плачу-галашэння, а поруч яшчэ і жанры літаратурнай эпіграмы, літаратурнага паслання («Пані Арэшчысе»), эпітафіі, рэфлексійныя вершы, напоўненыя філасофскім роздумам над сэнсам жыцця, быцця («Хмар[...]кі», «Галавешкі дагараюць») байкі. Толькі асобныя з гэтага мноства жанравых варыянтаў у Ф. Багушэвіча напісаны на польскай мове. У астатнім жа Ф. Багушэвіч здзяйсняў усім гэтым і подзвіг жанрава-стылістычнага ўзбагачэння нацыянальнай паэзіі, здзяйсняў задоўга да Максіма Багдановіча, чаго мы раней чамусьці і не прыкмячалі.

Зноў жа на такое былі свае прычыны — тая ж самая настырнасць і юркасць вульгарна - сацыялагізатарскай крытыкі, якая выпячвала толькі класавасць, сацыяльнасць Ф. Багушэвіча, закрываючы вочы на яго адраджэнскасць, патрыятызм як нібыта праявы нацыяналістычнага, не хочучы, ды і не могучы ўбачыць красы паэзіі Францішка Багушэвіча. І мы, пэўна, цалкам дасюль і не ўсвядомілі, якую шкоду нанеслі, якую нацыянальную бяду ўчынявалі вульгарызатары сваёй звужанай падачай народу яго першабудзіцеля, першамастака.

Ды не на камень падала зерне. Не перасыхаюць крыніцы, калі яны з глыбінных нетраў зямлі прабіваюцца на не паверхню. Якраз напярэдадні сённяшняга 150-гадовага юбілею Францішка Багушэвіча — у мінулым месяцы гэтага года Вярхоўны Савет БССР прыняў закон «Аб мовах у Беларускай ССР» — закон з яго дзяржаўным клопатам аб першаснай аснове народа — мове. І гэта сапраўды красамоўна, што першымі словамі гэтага закона сталі словы пра тое, што «мова — не толькі сродак зносін, а і душа народа, аснова і важнейшая частка яго культуры. Жыве мова — жыве народ». Прачытаў бы гэтыя словы Францішак Багушэвіч! Канешне, сто гадоў, што сышлі на іх дзяржаўназаканадаўчае ўзвышэнне — тэрмін не з малых, ды і праз нялёгкія пераваллы ішоў наш народ да іх узвышэння. Ды галоўнае — яно адбылося, — адбылося па сутнасці і ў пацвярджэнне ісцін, упершыню абнародаваных у нас ім, Францішкам Багушэвічам, які пісаў: «...Язык і ёсць адзежа душы» і які заклікаў: «Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!»

Не пакінулі, вялікі наш Паэце!..

Дзякуй табе, Мацей Бурачок, дзякуй табе, Сымон Рэўка з-пад Барысава, дзякуй усебеларускае табе, Францішак Багушэвіч!

Алег ЛОЙКА,
прафесар,
доктар філалагічных навук.

НА ЗДЫМКАХ: дом у Кушлянах, дзе жыў паэт; помнік Ф. Багушэвічу ў цэнтры вёскі Жупраны; літаратурны музей Ф. Багушэвіча ў Жупранскай школе; першыя выданні зборнікаў Ф. Багушэвіча «Дудка беларуская» і «Смык беларускі».

Фота Я. ПЯСЕЦКАГА.

«НЕ ПАКІДАЙЦЕ Ж МОВЫ НАШАЙ...»

У юбілейнай праграме, прысвечанай святкаванню 150-годдзя Ф. Багушэвіча, цэнтральнае месца заняў агульнагарадскі вечар у Мінску, які адбыўся 20 сакавіка ў тэатры імя Янкі Купалы. Тут сабраліся пісьменнікі, артысты, студэнты, аматары паэзіі, земляки Багушэвіча. «Беларуская літаратура дзевятнаццатага стагоддзя дала выдатныя ўзоры зліцця ў асобе пісьменніка грамадскай дзейнасці і творчасці, — сказаў у сваім выступленні віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук БССР Іван Навуменка. — Найлепшы прыклад таму — Ф. Багушэвіч, народны адвакат, народны пісьменнік, удзельнік паўстання 1863 года». Са словам пра паэта выступілі Алег Лойка, Ніл Гілевіч, літаратуразнаўцы.

Пра сувязі нашага паэта з Украінай, пра тое, як ушаноўваюць яго памяць у цяперашнім Нежынскім педагагічным інстытуце, на вечары нагадаў выкладчык І. Крутывус.

Ва ўрачыстым вечары прыняла ўдзел праўнучка Ф. Багушэвіча Крыстына Шманьда.

Гучалі бессмяротныя вершы паэта, артысты хору выканалі народныя беларускія песні.

...Францішак Багушэвіч, як ніхто іншы са сваіх сучаснікаў, разумеў, што быць ці не быць Беларусі, беларускай мове — залежыць ад самога народа: «Шмат было такіх народаў, што страцілі наперш мову сваю, так, як той чалавек прад скана映нем, катораму мову займе, а потым і зусім замёрлі. Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!» Сёння яго запавет набыў канкрэтны сэнс. Не выпадкова тыя, хто выступаў на вечары, нагадалі, што нядаўна прыняты Закон аб мовах у Беларускай ССР пачынаецца па сутнасці гэтымі, трошкі перафразаванымі словамі Ф. Багушэвіча...

З БЕЛАРУСКІХ ВЫДАВЕЦТВАЎ

Бібліятэчку фотаальбомаў, якія расказваюць аб жыцці і творчасці вядомых беларускіх пісьменнікаў, выпусціла выдавецтва «Беларусь». У ёй прадстаўлены Іван Мележ і Васіль Быкаў, Аркадзь Куляшоў і Алесь Адамовіч, Пятрусь Броўка і Максім Танк... Чарговы альбом бліжэй знаёміць чытача з патрыярхам нацыянальнай літаратуры, вядомым вучоным Кандратам Крапівой.

Складальнікам і аўтарам тэксту Сцяпанам Лаўшуком вытрыманы традыцыйны для гэтай серыі прынцып. У артыкуле «Вялікі працаўнік» (тэкст пададзены па-беларуску і ў перакладзе на рускую мову) згадваюцца найбольш значныя эпізоды з біяграфіі К. Крапівы, гаворыцца пра яго шматгранную мастакоўскую і навуковую дзейнасць, падкрэсліваецца месца творчасці байкапісца і драматурга ў кантэксце савецкай літаратуры.

Змешчаны выказванні пра творчасць К. Крапівы яго паплечнікаў. У прыватнасці, эпіграфам да артыкула ўзяты словы Янкі Брыля: «Ёсць людзі, якія маюць як быццам не адно жыццё, не адну біяграфію, — жыццё іх упрыгожвае многія тысячы жыццяў, біяграфій! Дзелячыся з мноствам людзей багаццем сваёй душы, чалавек тады не бяднее, а наадварот — узбагачаецца сілай народа, яго ўдзячнасцю і любоўю. Такім чалавекам — сапраўдным сынам народа — мы называем і Кандрата Крапіву».

Прыводзяцца асобныя творы пісьменніка і, зразумела, багаты ілюстрацыйны матэрыял. Каляровыя і чорна-белыя здымкі, выкананыя У. Крукам, В. Харчанкам, А. Дзмітрыевым, узнаўляюць родныя К. Крапіве мясціны, знаёмяць са спектаклямі, пастаўленымі па яго п'есах, паказваюць пісьменніка ў час сустрэч з калегамі. Адбываецца сапраўднае падарожжа сцяжынамі, якімі прайшоў народны пісьменнік Беларусі Кандрат Крапіва.

А. КУНЦЭВІЧ.

спорт

ФЕХТАВАННЕ. У Парыжы мацнейшыя рапірысты Еўропы разыгралі ўзнагароды двух прэстыжных турніраў. Спачатку спартсмены спрачаліся за Кубак Ромеля. Фінал аказаўся ўдалым для савецкіх фехтавальшчыкаў. Першае месца заняў масквіч Дзмітрый Шаўчэнка, другое — мінчанін Аляксандр Раманькоў.

А каманда, якая выступала пад флагам мінскага «Дынама», выйграла Кубак Еўропы. Акрамя А. Раманькова, тут вызначыўся і брэстаўчанін Б. Карэцкі.

ДЗЮДО. Польскі горад Ольштын прымаў удзельнікаў міжнароднага турніру сярод жанчын. Упершыню сярод прызёраў такіх буйных спаборніцтваў ёсць і беларускія спартсменкі: С. Селіханава (сярэбраны медаль), Т. Масквіна і І. Емяльянава (бронзавыя).

БІЯТЛОН. Стартамі юных у Фін[illegible]дыі завяршылася першы[illegible] свету. Найбольшая колькасць узнагарод дасталася зборнай СССР. Віцябчанін В. Сашурын атрымаў «серабро» ў эстафеце 4×7,5 кіламетра, а мінчанка Н. Турло заняла трэцяе месца ў кам[illegible]днай гонцы на 10 кіламе[illegible]

ШАХМАТЫ. Каманда юных шахматыстак мінскага Палаца піянераў і школьнікаў выйграла міжнародны матч-турнір у Сафіі.

ЛЁГКАЯ АТЛЕТЫКА. У Іякагаме адбыўся матч лёгкаатлетаў Японіі, ЗША і СССР. Галоўнай нечаканасцю спаборніцтваў стала перамога Ігара Казанава (некалі выступаў за каман[illegible] БССР) над рэкардсме[illegible] свету ў бар'ерным бегу на 60 метраў амерыканцам Р. Кінгдомам.

Мінчанін І. Лапшын заняў другое месца ў трайным скачку, а яго зямляк А. Суднік фінішаваў трэцім у б[illegible] на 800 метраў.

«Начныя жывёлы» — так называецца выстаўка, што адкрылася ў Доме прыроды ў Траецкім прадмесці. Арганізавана яна супрацоўнікамі заасада Мінскага аўтазавода і лабараторыі «Экацэнтр» Беларускага філіяла Усесаюзнага цэнтра «Сігнум». Наведвальнікі змогуць убачыць тут каля 30 відаў жывёл, сярод якіх такія рэдкія, як паўднёваамерыканскія грызуны дэгу і шыншыла, продак малпаў—тупая з паўднёва-ўсходняй Азіі, дзікабраз, скарпіён.

НА ЗДЫМКАХ: на выстаўцы. Экскурсію праводзіць супрацоўнік лабараторыі «Экацэнтр» Аляксандр ЧАГАДАЕЎ; чырванахвостыя пясчанкі; сава вушастая.

Фота Ю. ПАЎЛАВА.

РОДНАЕ-БЛІЗКАЕ

ПОДЫХ КРАСАВІКА

Прыход красавіка заўсёды чаканы і цудоўны. Уся прырода ажывае, цягнецца да святла, паветра напаўняецца непаўторным водарам пупышак і першых веснавых кветак. І калі ў сакавіку вясна рабіла яшчэ толькі свае першыя нясмелыя крокі, не даваючы першаму цяплу, то ў красавіку яна ўжо ў поўную сілу, лёгка і ўпэўнена крочыць па зямлі. Яе прысутнасць адчуваецца ва ўсім: і ў ласкавым подыху цёплага веснавога паветра, і ў залівістай песні жаўрука, і ў жоўценькіх галоўках кветак падбелу.

Але ў лесе вясна адчуваецца па-асобаму. Лясныя жыхары рэзка змянілі свае паводзіны... Прачнуўся і вылез з глыбокай нары барсук, выбраўся з бярлогі мядзведзь, ажылі краты і земляройкі. Вярнуліся з цёплых краёў прыгожыя лясныя кулікі — вальдшнэпы, і цяпер, дурэючы, носяцца яны над лесам адзін за адным. «Цві-цві... Хорр... Хорр... Хорр...», — раз-пораз чуюцца іх нягучныя пазыўныя. Пачынаецца цяга — перыяд веснавых шлюбных гульняў гэтых птушак.

А на шырокіх лясных палянах разгараюцца цецеруковыя такавішчы. Чорныя, са сталёвым адлівам у пер'ях і ярка-чырвоным надзюбкам і брывом, у бескампрамісных жорсткіх сутычках высвятляюць пеўнікасачы свае ўзаемаадносіны і права на далейшы працяг роду свайго. Яны забаўна кружаць па палянах, цягнуць па зямлі шырока распушчаныя крылы і, гучна чуфікаючы, налятаюць адзін на аднаго, стараючыся збіць свайго праціўніка. А з-за кустоўназіраюць за дзіўным відовішчам сціплыя шэранькія цяцёркі. Гэта з-за іх і наладзілі лясны спектакль цецерукі-самцы, стараюцца прадэманстраваць сваю сілу і моц, каб спадабацца капрызнай самачцы.

Зазелянелі першай лістотай кусцікі чаромхі і дзікіх парэчак. У бярозы ж яшчэ ў самым разгары перыяд руху сокаў. А дзяцел (вось жа хітрун!) лепш за ўсіх ведае пра гэта — выдзеўб на яе кары цэлае колца з маленькіх глыбокіх дзірачак і злізвае цяпер з іх сок сваім доўгім шурпатым языком. А сок такі цягучы, салодкі, самы смачны ласунак.

Красавік — гэта і час першых веснавых грыбоў. На ўзлесках старых гаёў, высечках і гарах сярод жухлай травы ды чарнічніку і брусцнічніку, што зазелянелі, і яшчэ каля вялікіх гнілых пнёў, там, дзе зямля найбольш добра праграецца сонцам, высоўваюцца з яе разломаў канічныя, з глыбокімі баразёнкамі карычневыя галоўкі смаржкоў і страчкоў. У смаржкоў галоўкі больш высокія, у форме курынага яйка, павернутага носікам уверх, а звілістыя палоскі на іх пераплятаюцца ў выглядзе пчаліных сотаў. У страчкоў жа галоўкі няправільнай акруглай формы са складкамі самага рознага характару, якія нагадваюць паверхню грэцкага арэха.

Прыкметныя змяненні адбываюцца ў гэты час і ў падводным царстве. Рыбы выходзяць са сваіх сховішчаў у глыбокіх участках вадаёмаў і пачынаюць інтэнсіўна харчавацца. Гэтаму садзейнічае адначасовае павышэнне жыццёвай актыўнасці водных насякомых, рост і павелічэнне масы рознай воднай расліннасці. Працягваецца нераст шчупака. Заварушыў халоднай слізкай цінай сом, які прачнуўся ў ямцы. Многія віды рыб выходзяць на мелкаводдзе, каб паклапаціцца аб будучым патомстве.

З кожным днём красавіцкае сонца грэе мацней. Вось ужо і сады гатовы зацвісці. Паглядзіш на ўсю пакрытую бела-ружовымі густымі кветкамі прыгожую яблыньку, і міжволі здасца, што гэта лёгкая хмарка затрымалася ў яе галінах і не збіраецца ляцець далей, быццам бы рашыўшы адпачыць пасля дальняй дарогі. І над усім гэтым хараством лятаюць пчолы, звіняць першыя камарыкі, нават матылёк - крапіўніца, ужо не баючыся начных халадоў, лёгкім ценем носіцца ў прагрэтым паветры. Па зямлі крочыць вясна, красавік цвіце, несучы людзям радасць абнаўлення прыроды.

В. СТОМА,
біёлаг.

ВАС ШУКАЮЦЬ І ЧАКАЮЦЬ СВАЯКІ

Шукаецца **ДРЫЗГО Марыя Іванаўна**, якая нарадзілася прыкладна ў 1903 годзе ў Літве, у вёсцы Кермілішкі Рокішскага раёна. Адтуль яна выехала ў 30-я гады ў Аргенціну. Вядома, што яна вяла перапіску са сваякамі ў Літве.

Яе шукае пляменніца, дачка старэйшага брата Дрызго Уладзіміра Іванавіча, **ВОЛКАВА (Дрызго) Антаніна Уладзіміраўна.**

Просьба да ўсіх, хто можа дапамагчы ў пошуку, паведаміць у рэдакцыю або па адрасу:

220113, БССР, г. Мінск, Лагойскі тракт, дом 1, кв. 221. ВОЛКАВАЙ Антаніне Уладзіміраўне.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі
Індэкс 63854. Зак. № 397